

Jarosław MACAŁA

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: 0000-0002-0788-0747

**OBRAZ NIEMIECKIEJ GEOPOLITYKI
W AMERYKAŃSKIEJ PROPAGANDZIE WOJENNEJ:
„PLAN FOR DESTRUCTION” (1943)**

**THE IMAGE OF GERMAN GEOPOLITICS
IN US WARTIME PROPAGANDA:
„PLAN FOR DESTRUCTION” (1943)**

Abstract:

The purpose of this article is to reconstruct the propaganda image of German Geopolitik and its most prominent representative Karl Haushofer in the 1943 American documentary "Plan for Destruction." There were several main propaganda narratives: first, the propaganda representation of Geopolitik and Haushofer was a deliberate mixture of facts and falsifications to shape its negative image. Second, geopolitics was demonized by portraying it as the basis of the Nazi secret plan for world conquest, permanently linking geopolitics with National Socialism to discredit it. Third, it falsely attributed to K. Haushofer the authorship of this plan and the dominant influence on the Third Reich's foreign policy. The film was intended for domestic audiences, while its purpose was to heighten fear among viewers and to arouse anger and hatred, serving to mobilize them to fight.

Keywords: *Geopolitik*, Karl Haushofer, American war propaganda, documentary, World War II.

Geopolitik i propaganda

Podstawy geopolityki Karla Haushofera stanowiły: organiczna teoria państwa, socjaldarwinizm, czyli ekspansjonistyczna walka o przestrzeń życiową (*Lebensraum*), determinizm geograficzny, nacjonalizm i dążenie do odbudowy potęgi Niemiec jako mocarstwa światowego, po upokarzającej przegranej w I wojnie światowej, wreszcie autarkia wprowadzona do geopolityki przez Rudolfa Kjelléna. U podstaw geopolitycznego obrazu świata leżała najczęściej teoria binarna, zakładająca rywalizację mocarstw lądowych i morskich (Haushofer, 1940). Karl Haushofer wpisywał się w tradycje niemieckiej geografii

politycznej (głównie Friedricha Ratzla) i adaptował koncepcje R. Kjelléna, nie stroniąc od niemieckiego militarystyki, kultu przemocy i wojny, który łączył z socjaldarwinizmem. Ten głoszony przez niego socjaldarwinizm, prowadzący do walki o *Lebensraum*, postponował małe państwa, a preferował wielkie mocarstwa i imperia. W takiej sytuacji dążenie wielkich mocarstw do ekspansji i dominacji uważał za oczywiste, bo wynikające z ich prawa do rozszerzania przestrzeni życiowej (Spang, 2013; Klin, 2008). Co więcej „*Haushofer widzi w wojnie najlepszy sposób na pozbycie się niesprawiedliwości we współżyciu narodów*” (Hipler, 1996).

Od początku lat 20. XX w. Haushofer zmodyfikował do swoich celów geopolitycznych słynny model świata stworzony w 1904 r. przez Halforda Johna Mackindera. Przekonywał, że o przyszłości ludzkości zdecyduje rozstrzygnięcie wielkiego konfliktu między morskim światem atlantyckim (zdominowanym przez Anglosasów), a lekceważonym przez system wersalski światem lądowym, które coraz bardziej się od siebie różnią w zakresie charakteru władzy, rozwoju kulturowego oraz modelu ekonomicznego. W tym konflikcie, jego zdaniem, przewagę zyskiwał świat lądowy (Haushofer, 1931, 1939). Zadaniem jakie Haushofer wyznaczył geopolityce jest dostarczanie politykom wiedzy niezbędnej do politycznej walki o byt narodu i państwa, pozwalającej w przyszłości uniknąć błędów, które doprowadziły do klęski Niemiec w I wojnie światowej. *Geopolitik* wychodziła naprzeciw nastrojom społecznym, zyskując popularność jako program odbudowy mocarstwowej pozycji państwa. Po roku 1933 geopolitykę, choć nie bez zastrzeżeń i modyfikacji, uznano za istotny element nazistowskiej propagandy (Spang, 2013). Program budowy nowego porządku w Europie i na świecie stał się też oficjalnym celem rządów Adolfa Hitlera, choć do dziś trwają spory, co do jego zgodności z koncepcją Haushofera. Przedstawiciele geopolityki klasycznej dostrzegali, że od końca XIX w. w życiu publicznym rośnie znaczenie opinii szerokiego grona obywateli, która coraz częściej przesądzała o kierunkach działania elit. Dlatego pojawiła się potrzeba upowszechniania w społeczeństwie odpowiedniego rozumienia geopolityki, w celu jej propagandowego wykorzystania.

Propaganda to zorganizowana forma komunikowania, głównie pośredniego, przez media masowe, polegająca na używaniu słów, obrazów i innych form wypowiedzi w celu modyfikacji postaw i opinii ludzi w kierunku pożądanym przez nadawców. Propaganda odwołuje się do społecznych uprzedzeń i emocji, posługuje się manipulacją

wykorzystując mechanizmy psychologiczne, aby odbiorca miał poczucie, że sam przyjął narzucany w komunikacie propagandowym sposób myślenia i zachowania (Skarżyńska, 2003). Szczególnie skuteczna okazuje się propaganda audiowizualna, w tym filmowa. Widzowie przenoszą historie oglądane na ekranie do świata własnych doświadczeń. Audiowizualne techniki propagandy wpływają bardzo silnie na postawy i zachowania odbiorców (Kula, 2005).

Artykuł dotyczy roli filmu w wertykalnej propagandzie wojennej, która z reguły była totalna, wykorzystywała wszystkie możliwe środki i formy komunikowania, musiała być silnie scentralizowana i sterowana przez władze państwa, które wyznaczały jej zadania, tematy, reglamentowały i cenzurowały treści oraz w dużej mierze finansowały. Stąd dominacja jednej linii propagandowej. Przedmiotem badań jest propagandowa rola amerykańskiego filmu dokumentalnego w okresie II wojnie światowej w kształtowaniu negatywnego wizerunku *Geopolitik*. Ten gatunek filmowy (kino faktu) dokonuje twórczej interpretacji rzeczywistości, co odróżnia go od fabularnego kina fikcji. W kinie faktu widzimy nieustanne napięcie między odtwarzaniem rzeczywistości a perswazyjnym oddziaływaniem na odbiorcę. Od początku swej historii film dokumentalny stawał się często narzędziem propagandy (Jarecka, 2008).

Podstawą źródłową artykułu jest trwający ok. 21 min. tytułowy propagandowy film dokumentalny, ale ze scenami paradokumentalnymi, które miały zespolić narrację w tych miejscach, gdzie brakowało dokumentacji filmowej (Przylipiak, 2004). Został on nakręcony przez wytwórnię MGM w 1943 r. Wyświetlano go w kinach amerykańskich przed głównym seansem fabularnym. Reżyserem filmu był Edward L. Cahn (1899-1963), twórca kilkudziesięciu obrazów fabularnych, choć raczej klasy B. Scenariusz napisali Karl Kamb (1903-1988) oraz John C. Higgins (1908-1995). W scenach fabularyzowanych wystąpili znani aktorzy. Jako narrator pojawił się Lewis Stone (1879-1953), gwiazda wytwórni MGM, nominowany do Oscara za film „Patriota” z 1928 r. W rolę Karla Haushofera wcielił się urodzony w Monachium wybitny aktor Frank Reicher (1875-1965), często grający charakterystyczne role pruskich i niemieckich arystokratów, generałów oraz oficerów. Wreszcie osobę Rudolfa Hessa (1894-1987), zastępcy Adolfa Hitlera, zagrał znany aktor George Lynn (1906-1967), w czasie II wojny światowej w filmach

fabularnych nieraz wcielający się w żołnierzy i oficerów (*Plan for Destruction*, 1943)¹.

Celem opracowania jest odtworzenie komponentów propagandowego obrazu *Geopolitik* oraz jej najwybitniejszego przedstawiciela Karla Haushofera w tytułowym filmie dokumentalnym. Wykorzystano również dwa inne anglosaskie wojenne filmy dokumentalne, w których kreowano fatalny wizerunek *Geopolitik* i K. Haushofera. Stąd główne tezy artykułu: po pierwsze, propagandowy obraz *Geopolitik* i Haushofera tak konstruowano, aby ukształtować ich negatywne postrzeganie. Po drugie, demonizowanie geopolityki odbywało się poprzez ukazywanie jej jako podstawy nazistowskiego planu i spisku w celu podboju świata, co trwale wiązało geopolitykę z narodowym socjalizmem, żeby ją skompromitować. Po trzecie, fałszywie przypisywano K. Haushoferowi autorstwo tego planu oraz dominujący wpływ na agresywną i zbrodniczą politykę zagraniczną III Rzeszy.

Jedynie głębsze studium dotyczące tytułowego obrazu znalazło się w monografii Gearoida O'Tuathaila (1996). Był on również pobieżnie podejmowany przez kilku naukowych biografów monachijskiego geopolityka. Najbardziej przydatne w tym względzie były ustalenia obszernej pracy doktorskiej autorstwa Christiana W. Spanga (2013). W Polsce krótko i ogólnie do amerykańskiej propagandy geopolitycznej w okresie II wojny światowej odnosi się tylko w swojej monumentalnej „*Geopolityce*” Leszek Moczulski.

Propaganda wstępna²

Celem propagandy wstępnej w latach 1939-1941 było oswojenie odbiorców amerykańskich z dużą rolą geopolityki w rozpoczętej przez Niemców II wojnie światowej. Wpisywało się to w dążenia administracji prezydenta Franklina D. Roosevelta do zmiany postaw rodzimej opinii publicznej wobec zagrożenia wojną w kierunku osłabienia nastrojów izolacjonistycznych i pacyfistycznych, które powodowały niechęć do angażowania się w konflikty (Jones, 2002; Brogan, 2004). Do 1939 r. Karl Haushofer był w USA postacią mało znaną poza kręgami naukowców zajmujących się geografiami polityczną i geopolityką. Wytwarzanie wizerunku Haushofera dla potrzeb masowego odbiorcy rozpoczęto w prasie anglosaskiej u progu wojny. Tuż po podpisaniu bardzo

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=ncLxx9QyHOY> (dostęp: 02.10.2023).

² Określenie pochodzi z typologii faz propagandy wojennej stosowanej przez Urszulę Jarecką (2008).

zaskakującego dla anglosaskiej publiczności paktu Ribbentrop-Mołotow z 23 VIII 1939 r., czyli układu dwóch mocarstw totalitarnych, które okazywały sobie wcześniej ostentacyjną wrogość, przypisywano jego zawarcie wpływom Haushofera na politykę zagraniczną III Rzeszy. Dla niego ważniejsze miały być argumenty geopolityczne na rzecz sojuszu obu mocarstw kontynentalnych, wrogich państwowi morskemu, a nie kontrasty ideologiczne (Gyorgy, 1944). Po wybuchu wojny w Europie 1 IX 1939 r. w prasie amerykańskiej poszukiwano dla czytelników prostej odpowiedzi na pytania o źródła niemieckich sukcesów militarno-politycznych. W wielu tekstach prasowych oswajano czytelników z sensacyjnymi doniesieniami o stojącej za zwycięstwami wojennymi Niemiec dużej sile naukowej geopolityki i jej tajemniczym liderze Karlu Haushoferze (Gyorgy, 1944). W sytuacji, kiedy odbiorcy nie mieli wiedzy ani wyrobionego zdania na ten temat, podawany im spreparowany przekaz traktowali jako podstawowy, bez możliwości jego weryfikacji.

W listopadzie 1939 r. Haushofer został po raz pierwszy przedstawiony amerykańskim czytelnikom na łamach popularnego magazynu „Life”, wraz z ocieplającym jego wizerunek materiałem fotograficznym³. Abstrakcyjna i trudna dla odbiorców geopolityka została uproszczona do kilku sugestywnych haseł. Po pierwsze, publikacja w duchu determinizmu geograficznego ogłaszała, że geopolityka jako nauka „*odnosi się po prostu do wpływu geografii na politykę*”. Po drugie, personifikując przekaz posługiwała się fałszywym przesłaniem, że monachijski geopolityk wybrał sobie Hessa i Hitlera w 1920 r. jako uczniów i dlatego „*dziś ma absolutną władzę nad nazistowskim przywództwem. /.../ Haushofer podpowiada im z ogromnej wiedzy naukowej, jak zastosować ją do polityki międzynarodowej*”. Zatem to nie Hitler, uważany w opinii zwykłych Amerykanów za mało poważnego, a Haushofer miał decydować o polityce zewnętrznej Trzeciej Rzeszy. Wszyscy w Niemczech byli tylko narzędziami monachijskiego profesora. Po trzecie, publikacja „Life” kreowała mit, że instytucjonalnym zapleczem tak rozumianej potęgi naukowej geopolityki stał się powołany i kierowany przez Haushofera wielki Instytut Geopolityki na Uniwersytecie w Monachium.

Zainteresowanie Haushoferem i geopolityką znacznie wzrosło w mediach amerykańskich po niemieckich sukcesach wojennych oraz po misji Rudolfa Hessa do Wielkiej Brytanii 10 V 1941 r., tłumaczonej m.in. wpływami niemieckiej geopolityki, której Hess, przyjaciel Haushofera,

³ *Germany's brain truster produces Nazi war aims*, 1939. Life, 21, s. 63-66.

miał być wiernym zwolennikiem. Budziło to coraz większe obawy amerykańskich elit. Stąd najgłośniejszym przykładem powyżej skonstruowanej propagandowej opowieści był artykuł Frederica Sonderna „Tysiąc naukowców za Hitlerem” opublikowany w bardzo poczytnym piśmie „Reader's Digest” w czerwcu 1941 r. Pojawiają się w nim podobne jednostki narracyjne jak wyżej, ale przetworzone w teorię spiskową oraz wyraźnie kreujące negatywne postrzeganie geopolityki. Autor tekstu pogłębił mit o ogromnej roli Instytutu Geopolitycznego w Monachium, który miał być hybrydą instytucji naukowej i analitycznej z centrum szpiegostwa. Ogłaszał, że Instytut zatrudniał 1000 naukowców (dla porównania: całe niemieckie środowisko geopolityczne liczyło kilkadziesiąt osób) oraz korzystał z pracy setek szpiegów w całym świecie. Według zmanipulowanego przesłania tego artykułu Haushofer oraz jego współpracownicy zdominowali myślenie geopolityczne słabo edukowanego wodza nazistów, szczególnie widoczne w „biblii” narodowego socjalizmu, czyli „*Mein Kampf*” (O'Tuathail, 1996).⁴

Po grudniu 1941 r. pojawiło się sporo publikacji prasowych dostosowujących powyższą propagandową narrację o geopolityce do potrzeb amerykańskiego udziału w wojnie, co objawiało się m.in. rosnącym demonizowaniem Haushofera. Symboliczna była strasząca czytelników potęgą umysłu Haushofera nedorzeczna wypowiedź płk. Hermana Beukema (1891-1960), wykładowcy z akademii wojskowej w West Point, zamieszczona w „Time Magazine” na początku 1942 r.: „*historia uzna Karla Haushofera, proroka niemieckiej geopolityki, za ważniejszego od Adolfa Hitlera, ponieważ badania Haushofera umożliwiły Hitlerowi zwycięstwa*” (O'Tuathail, 1996).

Geopolitik i Haushofer w filmie: etap propagandy aktywnej

Lata czterdzieste uważane są w Ameryce za złote lata filmu jako filaru kultury masowej, kiedy co tydzień do kin udawała się ponad połowa Amerykanów bez względu na pozycję społeczną czy etniczną. Kino stało się silnym czynnikiem integracji wieloetnicznego i wielorasowego społeczeństwa amerykańskiego. Amerykanie w sporej części nie ufali oficjalnej propagandzie kojarzącej się z manipulacjami własnych elit albo z praktykami państw totalitarnych. Kultura masowa, wykorzystując większą wiarygodność w oczach widzów na ogół dużo zręczniejsze i z lepszym skutkiem operowała pożądanymi ideami, obrazami,

⁴ Silny wpływ K. Haushofera na kształt „*Mein Kampf*” był w czasie II wojny światowej uważany w USA za oczywisty (Gyorgy, 1944).

słowami, symbolami, mitami i stereotypami. Dotyczyło to również kina (Dobek-Ostrowska, Frasz, Ociepka, 1997). Dlatego filmy stanowiły w okresie wojny ważny instrument werbalnej komunikacji elit amerykańskich ze społeczeństwem, gdyż przykuwały uwagę oraz emocje i wpływały w pożądanym kierunku na odbiorców, żeby sankcjonowali i czynnie wspierali wojenne wybory rządzących (Thum, 1972; Franklin, 2006).

Jeszcze przed 1941 r. w amerykańskim kinie coraz liczniejsze stawały się produkcje o wymowie antynazistowskiej. Jednak po przystąpieniu USA do wojny temat ten stał się wiodącym w filmach. O skali zaangażowania Hollywood świadczy wiele badań i wydanych opracowań naukowych. Według jednego z nich na 1500 filmów fabularnych, które weszły na ekrany USA do 1945 r., ok. 800 było mniej lub bardziej związanych z toczoną wojną. Zaś 242 spośród nich zawierało bezpośrednio odniesienie do nazizmu, a 192 do Adolfa Hitlera (Urwald, 2015). Hollywood po 1941 r. ściśle współpracował z rządem USA w dziele wspomagania wysiłku wojennego. Elity w USA doceniły wielką rolę propagandy w toczącej się wojnie i stworzyły odpowiedni system instytucjonalny. Konstytutywnym elementem tego systemu był powołany przez prezydenta Roosevelta w 1942 r. The United States Office of War Information (OWI) pod kierownictwem znanego dziennikarza CBS Elmera Davisa (1890-1958). Służył on jako łącznik między rządem a mediami, ale również jako instytucja propagandowego centralnego sterowania i cenzury wojennej. Natomiast współpracą z organizacją Motion Picture Producers and Distributors of America przy tworzeniu filmów o zaplanowanym przesłaniu propagandowym, korekcie scenariuszy, cenzurą itd. zajmowało się OWI Bureau of Motion Pictures (Koppes, Black, 1987). Zadania dla filmów OWI wyznaczyło mało precyzyjnie w czerwcu 1942 r.: „*wyjaśnienie Amerykanom dlaczego walczą; przedstawianie aliantów i ich społeczeństw; zachęcanie do pracy i produkcji w kraju; podniesienie morale w kraju; i zobrazowanie bohaterstwa sił zbrojnych*” (Adams, 2007). Filmy zatem realizowały fazę propagandy aktywnej odwołującej się do nienawiści i oburzenia wobec wroga, żeby pobudzić widzów do czynu i walki. Stąd przekaz musiał być w nich spójny i jednowymiarowy, ale też łatwy do dekodowania przez przeciętnego widza (Fyne, 2008).

Na przykładzie kina amerykańskiego w okresie II wojny światowej można analizować jak przyciągające miliony widzów filmy często formują i wykorzystują uproszczone obrazy miejsc, wpłatając je w schematycznie rozumianą politykę międzynarodową i stając się

pożytecznym narzędziem propagandy. Mówimy w tym wypadku o „geopolityce nieformalnej”, dzięki której elity polityczne w rozrywkowy sposób wysyłają do społeczeństwa geopolityczne przesłanie, nie kojarzone przez odbiorców wprost z relacjami władzy (Novak, 2021). Po 1941 r. powyższe cele znalazły swoje odbicie także w trzech służących propagandzie wewnętrznej anglosaskich obrazach dokumentalnych. Wpisywały się one w planową, szeroką kampanię dyskredytacji *Geopolitik* i jej lidera jako narzędzia nazistowskiej tyranii i agresji, prowadzoną równolegle przez wielu naukowców w USA zajmujących się geografią oraz geopolityką. Jednak ich publikacje docierały do wąskiego kręgu wyrobionych odbiorców. Natomiast omawiane filmy były sformatowane dla masowej publiczności, stąd zasięg ich oddziaływania był nieporównanie większy. Dlatego musiały być dostosowane do jej gustów i emocji oraz niskiego poziomu wiedzy o geopolityce.

Pierwszy z omawianych obrazów to 20 min. film kanadyjski z 1942 r. pt. „*Geopolitik-Hitlers Plan for Empire*” w reżyserii brytyjskiego dokumentalisty i producenta Stuarta Legga (1910-1988).⁵ Film został nakręcony w ramach serii „World in Action” (produkowanej w latach 1941-1945), czyli comiesięcznej edycji obrazów propagandowych z National Film Board of Canada (NFB), tworzonych dla podniesienia morale i zachęcania do walki oraz wspierania wysiłku wojennego. Obraz został oparty na dokumentalnych materiałach filmowych nakręconych przez operatorów z państw anglosaskich i był dystrybuowany przez amerykańską wytwórnię United Artists oraz pokazywany w kinach głównie w USA, Kanadzie oraz Wielkiej Brytanii. Kolejny dokument, w którym pojawiał się propagandowy wizerunek *Geopolitik* i K. Haushofera to film amerykański pt. „*The Nazis Strike*” z 1943 r. o długości 41 min.⁶ Traktował o przygotowaniach do niemieckich agresji od Anschlussu Austrii do ataku na Polskę. Został nakręcony na zlecenie Departamentu Obrony USA w ramach propagandowej serii filmów „Why We Fight”. Reżyserami obrazu byli wybitny twórca Hollywood Frank Capra (1897-1991) oraz mniej znany reżyser amerykański ukraińskiego pochodzenia Anatole Litvak (1902-1974). W obu filmach wątek *Geopolitik* i Haushofera stanowił jeden z ważnych elementów propagandy, choć nie jedyny. Oba posługiwały się teorią spiskową kreując wizerunek potężnego wroga świata anglosaskiego oraz jego niecznych celów. Można uznać, że w nich „niemiecka geopolityka najechała Stany Zjednoczone jako

⁵ <https://www.mcintyre.ca/titles/NFB524958?id=NFB524958> (dostęp: 12.10.2023)

⁶ https://www.youtube.com/watch?v=4-y_oz06_cQ (dostęp: 02.10.2023).

rodzaj *supernauki*” (Weigert, 1945). Przy pomocy dominującej w dokumentach zasady propagandowej demonizacji odbiorca otrzymywał przekaz o niemieckiej konspiracji przeciw globalnemu pokojowi i wolności, wspartej potęgą naukowej geopolityki, z instytucjonalnym zapleczem w postaci prężnego Instytutu Geopolityki. W konwencji widocznego w filmach manichejskiego konfliktu ideologicznego geopolityka była narzędziem agresji, zniewolenia i barbarzyństwa, które chciały zniszczyć wolność i demokrację (Koppes, Black, 1988). Stworzono łańcuch przyczynowo-skutkowy, który oferował widzom proste wyjaśnienie: niemieckie zwycięstwa były zaplanowane przez wybitnego, ale oddanego bez reszty słuźbie złu Haushofera i skutecznie realizowane przez barbarzyńskiego nowego Czyngis-chana, czyli Hitlera, żeby zbudować imperium globalne na podstawie założeń Mackindera. Zatem każdy przeciwnik Niemców był zagrożony. Propagandowym zamysłem filmów było wzbudzić lęk, a później gniew, żeby skłonić do walki (Zdybel, 2002).

„Plan for Destruction”

Obraz od początku słowami narratora w sposób typowy dla propagandy aktywnej eksponował inspiracyjny charakter przekazu. Dlatego posługując się techniką identyfikacji nadawcy z odbiorcą wytwarzał komunikat motywujący wszystkich Amerykanów do walki. Każdy winien wnieść do wojny swój wkład, gdyż dzięki poświęceniu i wspólnym wysiłkom można pokonać wroga. Jednak nie obiecywał widzom łatwego sukcesu, gdyż mierzyli się z silnym i dobrze przygotowanym do wojny przeciwnikiem dzięki potędze *Geopolitik* autorstwa Haushofera, który stworzył plan zniszczenia dotychczasowego ładu światowego. Dla wzmocnienia perswazji film został nakręcony w konwencji teorii spiskowej, wpływowej w niebezpiecznych czasach wojny. Stąd oparcie scenariusza filmu na manichejskiej wizji walki dobra ze złem. W pierwszej części dominuje geopolityczne zło, które zostaje złamane w części drugiej.

Pierwsza część filmu realizowała funkcję informacyjno-interpretacyjną propagandy i oferowała widzom wytłumaczenie, skąd się wzięła *Geopolitik* i co było podstawą jej programu dla Niemiec. Głosiła, że elity niemieckie nie pogodziły się z porażką w I wojnie światowej i dążyły do rewanżu (*Przestrzeń i polityka*, 2000). Ta złożona postawa zostaje propagandowo zredukowana do jednej, wzorcowej osoby, która tym samym zyskuje status symbolu zła, a inni stają się jej narzędziami. Dlatego K. Haushofer przygotowywał przez lata w

konspiracji „*fundamenty kolejnej wojny światowej, wojny, w której Niemcy nie mogły zawieść, ponieważ każdy ich krok był zarządzany przez naukę o geopolityce*” (*Plan for Destruction*, 1943). Po to właśnie Haushofer zamienił mundur generała na togę profesora, ale jego dążenia nie uległy zmianie. Reżyser filmu starał się techniką stereotypizacji włączyć w tradycje pruskiego militarystyki groźną geopolitykę, żeby pokazać ciągłość niemieckiego ekspansjonizmu.

Kolejna część dokumentu skonstruowana została mimowolnie zgodnie z sugestią samego Haushofera: aby geopolitycznie wpływać na odbiorców trzeba ich edukować, co czynił podczas swojego filmowego wykładu dla studentów, czyli przyszłej elity narodu niemieckiego (Haushofer, 1941). Trudną geopolitykę znowu techniką upraszczania przekazu zredukowano do paru haseł, żeby emocjonalnie silniej trafić do widzów. Frank Reicher jako Haushofer demaskował studentom w swoim wykładzie przy zastosowaniu map groźne cele geopolityki, których potworność ilustrował film w części dotyczącej działań wojennych. Używał techniki dołączania mocnych epitetów i wskazywał, że jej istotą była przemoc, wojna i ekspansja, myślenie w kategoriach opanowania wielkiej przestrzeni, relatywizacja granic politycznych, „*które są tworzone przez człowieka i przez niego zmieniane*”. Filmowy Haushofer w socjaldarwinowski sposób uważał państwo za żywy organizm, który „*musi rosnąć, albo ulegnie atrofii i umrze*”. Stąd uznawał to za imperatyw rozszerzania *Lebensraumu* Niemiec i wytyczał cel: „*żeby rządzić światem, musimy go podbić*”, albowiem aby silni rządzili słabymi, większe państwa miały prawo pochłonąć mniejsze (*Plan for Destruction*, 1943; Klin, 2008).

Geopolitik w wydaniu Haushofera miała aplikacyjny wymiar. Stąd film wyolbrzymiał możliwości geopolityki i przekonywał widzów, że powyższe budzące groźbę zasady legły u podłoża racjonalnego i starannie opracowanego planu budowy światowego mocarstwa i „*zniewolenia ludzi*”, który miał być wykonany przez niemieckich polityków. Celem Niemiec stało się „*bycie decydującym czynnikiem w polityce światowej*” (Maull, 1931). Obraz posługiwał się modelem H. Mackindera (choć to nazwisko w filmie nie padało), żeby obrazować globalne dążenia Niemiec. Dla opanowania *Heartlandu*, czyli ogromnego eurazjatyckiego obszaru lądów potrzebne były zdaniem bohatera filmu odpowiednie sojusze oraz podboje. Filmowy i realny Haushofer powtarzał aksjomatyczne założenia Mackindera, że kto rządzi tym kluczowym obszarem, rządzi Światową Wyspą, a zatem także światem.

W propagandowej technice wzbudzania gniewu widzów wobec *Geopolitik* kluczowe było zespolenie jej celów z nazizmem, żeby uczynić

wspólnym symbolem zagrożenia. W pierwszej części filmu miały tego dowodzić dwa inscenizowane fragmenty o silnej wymowie symbolicznej. W pierwszym z nich zastosowano „kod ubraniowy”: Rudolf Hess w mundurze SA wysłuchuje jako student wykładu Haushofera o geopolityce, a po jego zakończeniu dziarsko podchodzi od wykładowcy z gratulacjami i przypomina ich wcześniejszą znajomość.⁷ Druga sekwencja filmowa obrazuje Hitlera siedzącego w 1924 r. celi więziennej w Landsbergu przy stole i piszącego „*Mein Kampf*”, którego odwiedzają Hess i Haushofer. Hess przedstawia Hitlerowi profesora.⁸ Film kreował skojarzenia, typowe dla propagandowej techniki etykietowania: *Geopolitik*-Haushofer-Hess-Hitler-„*Mein Kampf*”, wskazując na dużą rolę Haushofera w edukacji geopolitycznej obu liderów NSDAP oraz w tworzeniu „biblii” narodowego socjalizmu.⁹ Skojarzenia te wzmocnił skonstruowany w filmie zmitologizowany obraz geopolityki po 1933 r. Po zdobyciu władzy przez narodowych socjalistów wg narratora geopolityka przestała być domeną garstki myślicieli oraz ich marzeń, przeszła do fazy realizacji. Stała się podstawą nazistowskiej polityki zewnętrznej, jej „tajną bronią” dla ekspansji i agresji, co wprost nawiązywało do teorii spiskowej. Dlatego w filmowym przekazie po zdobyciu władzy przez nazistów Haushofer dostał od Hitlera nieograniczone środki na stworzenie potężnego Instytutu Geopolityki z siedzibą w Muzeum Niemieckim w Monachium, który współpracował ze wszystkimi instytucjami państwa nazistowskiego, od MSZ do Gestapo.

Film operował czarno-białymi kliszami. Stąd zespolenie fatalnego wizerunku Haushofera z jeszcze mocniej negatywnie postrzeganym Hitlerem stało się zwornikiem całego przekazu propagandowego, stanowiąc personalnie kwintesencję zła. Jednak sprawa mariażu *Geopolitik* z narodowym socjalizmem, która stała się kanwą filmu oraz setek publikacji naukowych wydaje się dużo bardziej złożona, gdyż po pierwsze Hitler nie przepadał za naukowcami, a narodowy socjalizm epatował antyintelektualizmem (Klin, 2008). Po drugie, „rzeczywisty

⁷ Znajomość obu panów rozpoczęła się w kwietniu 1919 r., zaś na przyjacielskie i poufale „Ty” przeszli w połowie 1920 r. (Jacobsen, 1979).

⁸ Ten kadr był fałszywy, gdyż K. Haushofer poznał Hitlera znacznie wcześniej, między 1919 a 1921 r., i podobno nie zrobił na nim wtedy dobrego wrażenia, podobnie jak NSDAP (Jacobsen, 1979). K. Haushofer odwiedzał Hitlera i Hessa uwięzionych w Landsbergu przynajmniej 8 razy w drugiej połowie 1924 r., przynosił książki i dyskutował z nimi godzinami, ale ta scena filmowa była zmanipulowana, gdyż Hess również był więźniem, a nie odwiedzającym Hitlera wraz monachijskim geopolitykiem (Helwig, 2016).

⁹ Taką ocenę eksponuje Helwig (2016). Jednak ocena skali wpływu Haushofera na treści zawarte w „*Mein Kampf*” dzieli badaczy niemieckiej geopolityki.

związek między geopolityką a narodowym socjalizmem był i jest nieprzejrzysty, zarówno dla współczesnych, jak i późniejszych obserwatorów”. Dotyczyło to również budzących wiele emocji i dyskusji wśród badaczy więzi Haushofera z nazistami, w tym z Hitlerem, włączając oczywiście trwałą przyjaźń z R. Hessem, zastępcą Hitlera w partii, którego wpływy w III Rzeszy miały dla pozycji Haushofera i jego kariery duże znaczenie (Ebeling, 1994; Spang, 2013).¹⁰ Po trzecie, „wszechobecność geopolitycznych działaczy i teoretyków w ówczesnym życiu politycznym zdaje się przemawiać za szerokim przenikaniem geopolitycznych treści do języka propagandy i polityki narodowosocjalistycznego państwa” (Przeździecki i Polityka, 2000). Jednak nie oznaczało to, że geopolitycy niemieccy mieli sprawczy wpływ na politykę zagraniczną nazistów. Po czwarte, istotna z tego powodu wydaje się konstatacja, iż „geopolityka nie mogła wyprzeć podstawowego składnika nazistowskiego spojrzenia na świat, który stanowił rasizm w połączeniu z szowinizmem”, co często oznaczało ignorowanie podstaw geopolityki (Klin, 2008).¹¹

Od planu do realizacji

Teoretyk Haushofer ukazuje w filmie geopolityczną drogę ku potędze Niemiec, a Hitler jako praktyk ją realizuje, co obydwaj projektowali w „*Mein Kampf*”. Tedy złożoność wojny, jej przebiegu i skutków została w sposób typowy dla teorii spiskowych zredukowana do jednowymiarowego schematu realizacji tajemnego i szatańskiego planu. Mimo, że taki plan Haushofera nie istniał, to film przedstawiał na podstawie budzących grozę zdjęć dokumentalnych oraz odpowiednio komentarza i podkładu dźwiękowego kolejne zwycięskie agresje Hitlera w latach 1939-1941 jako etapy jego realizacji, włącznie ze sprzeczną z teorią geopolityczną Haushofera agresją Niemiec na ZSRR. Stosowano przy tym znowu technikę wzmocnienia perswazji o potęgę *Geopolitik* przez uwierzytelnienie: tak manipulowano przekazem faktów, aby o jej skuteczności świadczyły sukcesy wojenne III Rzeszy. Ogromne zasoby

¹⁰ Sam Haushofer określił w swoich wspomnieniach związek z narodowym socjalizmem trudno przetłumaczalnym na język polski terminem „*Hassliebe*”, co zresztą widać w mocno różniących się pod tym względem jego kilku biografiami naukowych.

¹¹ Ze strony nazistów „*pomimo całej początkowej współpracy, ciągle podnoszono zarzut, że geopolityka kładzie zbyt duży nacisk na znaczenie przestrzeni, a w zamian lekceważy rolę ludzi lub rasy*” (Spang, 2013; Helwig, 2016). Stąd zapewne, mimo wieloletnich zabiegów K. Haushofera, nie doszło w III Rzeszy do instytucjonalizacji geopolityki na uniwersytetach. Praktycznie było to po parę osób w kilku ośrodkach uniwersyteckich. Nie powstał żaden Instytut Geopolityki.

danych zebranych i przetworzonych przez Instytut Geopolityki miały przyczynić się do szybkich sukcesów armii niemieckiej.

Za pomocą techniki irradycji film chciał powiązać Haushofera ze znienawidzoną po ataku na USA Japonią, żeby wzmocnić negatywny obraz geopolityki, gdyż nienawiść do Japonii i Japończyków po ataku na Pearl Harbor była w USA większa niż do Niemiec, co wyrażało również kino (Fyne, 2008). Sugerował bezpodstawnie, że monachijski geopolityk inspirował japoński atak na Pearl Harbor i nie tylko. Nieprzypadkowo w narracji filmu po ataku japońskim na USA ujawnił się w pełni kompleksowy plan Haushofera podboju świata, przygotowany i realizowany już nie tylko przez Niemcy, ale także ich sojuszników, głównie Japonię.¹² Dla podkreślenia globalnych zaborczych planów monachijskiego geopolityka użyto sugestywnych animacji kartograficznych, nomen omen wymyślonych przez niemiecką geografę, pokazując odpowiednio spreparowaną wizję świata. Zgodnie z nią Niemcy i Japonia wspólnie chciały izolować i podbić Rosję, Japonia okupować Chiny, Azję Południowo- Wschodnią, a później Indie, zaś Niemcy miały zdobyć Kanał Sueski i Azję Mniejszą. W efekcie opanowałyby całą Eurazję, czyli Światową Wyspę, a następnie tak potężnie wzmocnione uderzyłyby niczym szczypcy od wschodu i zachodu przez oceany na Amerykę Północną.¹³ Obraz zatem straszył Amerykanów możliwością inwazji wrogów na ich zdawałoby się odległy od zagrożeń i bezpieczny dom, żeby skłonić do myślenia o wojnie w skali globalnej oraz wzywać do walki na obszarach odległych od USA. Stąd czytelne przesłanie propagandowe dokumentu: „*Świat, w którym [Hitler] wprowadziłyby trwałe niemieckie panowanie nad Europą, Rosją i Środkowym Wschodem, nie pozostałby na długo miejscem, gdzie Stany Zjednoczone mogłyby się spokojnie cieszyć życiem, wolnością i dążeniem do szczęścia*” (Brogan, 2004).

Kulminacja: od strachu do nadziei

Kiedy wydawało się, że Haushofer i Hitler jako wcielone zło osiagają w filmie pełny sukces, nastąpił przełom. Obraz budował w pierw

¹² Powszechnie wiadomo było o bliskich relacjach Haushofera z geopolitykami japońskimi, zapoczątkowanymi już w latach 1909-1911, kiedy Haushofer pełnił funkcję doradcy w siłach zbrojnych Japonii i kontynuowanymi w kolejnych dekadach (por. Hayes, 2004; Spang, 2013) (przyp. red.).

¹³ Nie były to tylko filmowe strachy, gdyż podobne obawy wyrażał wtedy Nicholas Spykman, wybitny amerykański geograf i geopolityk holenderskiego pochodzenia (Klin, 2008).

poczucie zagrożenia, żeby w drugiej części wskazać sposób na jego zmniejszenie. W opinii narratora ten „najbardziej wyszukany i niebezpieczny plan” podboju świata autorstwa Haushofera przecenił możliwości Niemiec i państw osi oraz nie wziął pod uwagę heroizmu, z którym ludzie będą bronić swojego terytorium. Haushofer nie przewidział też w swoim planie drugiego elementu, że mimo terroru i bezwzględności Niemców, na terenach okupowanych powstanie silny ruch oporu przeciw zniewoleniu. Każdy dalekosiężny plan trzeba umieć zmodyfikować, a tego zadufany monachijski geopolityk nie potrafił. Ta część filmu najpełniej realizowała funkcję agitacyjną i integracyjną propagandy. Zbudowany na zasadzie kontrastu między dobrem a złem, wolnością a niewolą, strachem a nadzieją film w wielu kadrach przekonywał, że przez zdemaskowanie *Geopolitik* i ujawnienie jej słabości można unicestwić niemiecki plan dominacji nad światem stworzony przez Haushofera. Dlatego zastosowano w tym fragmencie filmu technikę propagandową w postaci demonstracji siły oraz pewności, czyli podkreślania własnej przewagi nad wrogiem, nie tylko moralnej. Aktywność nosicieli dobra i wolności została wymuszona przez siłę i sukcesy zła, ale poprzez rosnącą wiarę w siebie budziła nadzieję na zwycięstwo (Moisi, 2012). Stąd w ważnej scenie własny geopolityczny plan odwrócenia losów wojny przygotowują alianci, co wymaga przejścia z defensywy do ofensywy, czego pozytywne skutki widzowie mogli dostrzec w 1943 r. Film podkreślał zgodność i spójność sojuszników w walce z wrogiem o wolność. Dlatego przekonywał widzów, że tylko wspólnie można było odciąć na całym świecie macki demonicznej niemieckiej ośmiornicy, żeby „nie było wątpliwości co do ostatecznego wyniku wojny”.

Obraz na końcu zawierał apel, uzasadniając stanowisko, które winien zająć odbiorca. *Geopolitik* jako wróg pełniła funkcję stabilizatora i integratora społeczeństwa amerykańskiego w dążeniu do wygrania „słusznej wojny”. Stąd wzniosłymi słowami narratora film, analogicznie do wstępu, wzywał do jedności i determinacji w walce z okrutnym wrogiem oraz przekonywał widzów o moralnym charakterze wojny: zło musiało być ukarane i unicestwione oraz nie będzie z nim żadnych negocjacji. Wojna winna skończyć się amerykańskim zwycięstwem.

Wnioski

Analizowany film został sprawnie nakręcony, żeby wywrzeć odpowiedni wpływ na widzów. W sposób spójny przedstawiał amerykańskiej publiczności demoniczny obraz *Geopolitik* oraz jej twórcę,

posługując się sporą liczbą dobrze dobranych technik propagandowych. Trafna wydaje się dlatego ocena jednego z biografów K. Haushofera Hansa A. Jacobsena, że w tej narracji „*geopolityka służyła narodowemu socjalizmowi jako broń do racjonalizacji imperialistyczno-ekspansjonistycznej ideologii*” (Jacobsen, 1979). Celem propagandowym filmu było wzbudzenie wśród widzów zagrożenia oraz gniewu i nienawiści służących mobilizacji do walki. Stąd kreowanie czarnej legendy Haushofera jako uosobienia wcielonego zła, współsprawcy niemieckich agresji i zbrodni. Widzowie nie mieli możliwości zweryfikowania podawanego im tendencyjnego obrazu *Geopolitik* i Haushofera, z jednej strony z powodu słabego przepływu informacji, z drugiej z powodu spójnej kampanii propagandowej w mediach amerykańskich. Egzemplifikacją skuteczności propagandowo kreowanego obrazu niemieckiej geopolityki oraz jej twórcy było to, że Amerykanie szukali zaraz po zakończeniu wojny śladów oraz materiałów wytworzonych przez rzekomy Instytut Geopolityki (Ebeling, 1994). Co więcej, istnienie oraz działalność tego fikcyjnego Instytutu oraz kierowanie nim przez K. Haushofera było i jest nadal wątkiem występującym w wielu pracach naukowych, także polskich.

Ukształtowany przez amerykańską propagandę wizerunek zdegenerowanej *Geopolitik* oraz jej twórcy okazał się żywy także po zakończeniu II wojny światowej, kiedy za sprawą skutecznej taktyki propagandowej został skojarzony z nazizmem, agresjami i zbrodniami Niemiec.¹⁴ Symbolem tego powiązania była nieudana próba postawienia K. Haushoferowi w 1945 r. przez Amerykanów zarzutów, że opracował nazistowski plan globalnej wojny (taka była przecież kanwa tytułowego filmu propagandowego), co miało go zaprowadzić przed Trybunał Norymberski (Walsh, 1948). To powiązanie skompromitowało na wiele lat termin geopolityka, ale też zdyskredytowało jej badawcze osiągnięcia. Zamiast dyskusji z wieloma oburzającymi poglądami i postawami Haushofera, zanegowano jego dorobek.

¹⁴ Związek Haushofera z nazizmem wydaje się szczególnie wątpliwy w kontekście losów jego syna Albrechta, znanego profesora geografii i geopolityki, który za sprzeciw wobec ideologii nazizmu został w grudniu 1944 r. uwięziony, a w kwietniu 1945 roku, zastrzelony przez Gestapo (przyp.red.).

Literatura

- Adams, S., 2007. *Propaganda in war and peace: Manipulating the truth*, Heinemann Library, Oxford.
- Brogan, H., 2004. *Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Ossolineum, Wrocław.
- Dobek-Ostrowska, B., Frasz, J., Ociepka, B., 1997. *Teoria i praktyka propagandy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Ebeling, F., 1994. *Geopolitik. Karl Haushofer und seine Raumwissenschaft 1919-1945*, De Gruyter, Berlin.
- Fyne, R., 2008. *Long Ago and Far Away: Hollywood and Second World War*, Scarecrow Press Inc., Lanham.
- Franklin, D., P., 2006. *Politics and film: the political culture of film in the United States*, Rowman&Littlefield Publishers, Lanham.
- Gyorgy, A., 1944. *Geopolitics. The New German Science*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles.
- Haushofer, K., 1928. *Politische Erdkunde und Geopolitik*, [w:] K. Haushofer, E. Obst, H. Lautensach, O. Maull, *Bausteine zur Geopolitik*, Kurt Vowinckel Verlag, Berlin-Grünewald, s. 49-77.
- Haushofer, K., 1931. *Geopolitik der Pan-Ideen*, Zentral-Verlag, Berlin.
- Haushofer, K. 1939. *Grenzen in ihrer geographischen und politischen Bedeutung*, wyd. 2, Kurt Vowinckel Verlag, Heidelberg-Berlin-Magdeburg.
- Haushofer, K., 1940. *Weltpolitik von heute*, wyd. 2, Berlin Zeitgeschichte Verlag und Vertriebs-Gesellschaft, Berlin.
- Haushofer, K., 1941. *Wehr-Geopolitik. Geographische Grundlagen einer Wehrkunde*, wyd. 3, Junker und Dünnhaupt, Berlin.
- Hayes, T.M., 2004. *Karl Haushofer and his Impact on the German-Japanese Alliance*, Texas A&M University, College Station, TX.
- Helwig H.H., 2016. *The Demon of Geopolitics. How Karl Haushofer „Educated” Hitler and Hess*, Rowmann&Littlefield Publishers, Lanham.
- Hipler, B., 1996. *Hitlers Lehrmeister. Karl Haushofer als Vater der NS-Ideologie*, EOS Verlag, St. Ottilien.
- Jacobsen, H.A., 1979. *Karl Haushofer: Leben und Werk*, t. I, Harald Boldt Verlag, Boppard am Rhein.
- Jarecka, U., 2008. *Propaganda wizualna słusznej wojny. Media wizualne XX wieku wobec konfliktów zbrojnych*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa.

- Jones, M.A., 2002. *Historia USA. Narody i cywilizacje*, Wydawnictwo Marabut, Gdańsk.
- Klin, T., 2008. *Wizje ładu międzynarodowego w niemieckiej i anglosaskiej myśli geopolitycznej w okresie II wojny światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Koppes, C.R., Black, G.D., 1988. *Hollywood goes to War. How Politics, Profits and Propaganda Shaped World War II Movies*, Tauris Park, London.
- Kula, H.M., 2005. *Propaganda współczesna. Istota-właściwości*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Macaća, J., 2010. *Czym jest geopolityka?*, [w:] Z. Lach, J. Wendt (red.), *Geopolityka. Elementy teorii, wybrane metody i badania*, Instytut Geopolityki, Częstochowa, s. 9-20.
- Mauil, O., 1931. *Das politische Erdbild der Gegenwart*, De Gruyter, Berlin.
- Moisi, D., 2012. *Geopolityka emocji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Novak, N., 2021. *Practical Geopolitics in Cinematic Narratives of Marvel's The Avengers Film Franchise*, Central European Journal of International and Security Studies, 2, s. 4-22.
- O'Tuathail, G., 1996. *Critical Geopolitics. The Politics of Writing Global Space*, Routledge, London.
- Potulski, J., 2021. „Przestrzenie sporne” – Joseph Partsch i Eugeniusz Romer o geografii Europy, *Przegląd Geopolityczny*, 37, s. 38-57.
- Przestrzeń i polityka. Z dziejów niemieckiej myśli politycznej*, 2000. Wybór i opracowanie A. Wolff-Powęska, E. Schulz, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Przyłipiak, M., 2004. *Poetyka kina dokumentalnego*, wyd. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk-Słupsk.
- Skarżyńska, K., 2003. *Przedmowa do wydania polskiego: Wolność słowa, pluralizm opinii czy zamykanie umysłów?*, [w:] A. Pratkanis, E. Aronson, *Wiek propagandy. Używanie i nadużywanie perswazji na co dzień*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. V-XII.
- Spang, C.W., 2013. *Karl Haushofer und Japan. Die Rezeption seiner geopolitischen Theorien in der deutschen und japanischen Politik*, IUDICIUM Verlag, München.
- Thum, G., 1972. *The Persuaders: propaganda in war and peace*, Atheneum, New York.
- Urwald, B., 2015. *Kolaboracja. Pakt Hollywoodu z Hitlerem*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec.
- Walsh, E.A., 1948. *Total Power. A footnote to history*, Doubleday&Company Inc., Garden City-New York.

Macaća, J., 2024. *Obraz niemieckiej geopolityki w amerykańskiej propagandzie wojennej: Plan for Destruction (1943)*, Przegląd Geopolityczny, 47, s. 97-114.

Weigert, H.W., 1945. *Asia Through Haushofer Glasses*, [w:] H.W. Weigert, V. Stefansson (red.), *Compass of The World. A Symposium on Political Geography*, The Macmillan Company, New York, s. 395-406.

Zdybel, L., 2002. *Idea spisku i teorie spiskowe w świetle analiz krytycznych i badań historycznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

Streszczenie:

Celem artykułu jest rekonstrukcja propagandowego obrazu niemieckiej Geopolitik oraz jej najwybitniejszego przedstawiciela Karla Haushofera w amerykańskim filmie dokumentalnym „Plan for Destruction” z 1943 r. Występowało w nim kilka głównych narracji propagandowych: po pierwsze, propagandowy obraz Geopolitik i Haushofera był przemyślaną mieszanką faktów i fałszerstw, aby ukształtować jej negatywny obraz. Po drugie, demonizowanie geopolityki odbywało się poprzez ukazywanie jej jako podstawy nazistowskiego tajnego planu podboju świata, co trwale wiązało geopolitykę z narodowym socjalizmem, żeby ją skompromitować. Po trzecie, fałszywie przypisywano K. Haushoferowi autorstwo tego planu oraz dominujący wpływ na politykę zagraniczną III Rzeszy. Film był przeznaczony dla rodzimych odbiorców, zaś jego celem było wzmacniać wśród widzów strach oraz wzbudzić gniew i nienawiść, służące mobilizacji do walki.

Słowa kluczowe: Geopolitik, Karl Haushofer, amerykańska propaganda wojenna, film dokumentalny, II wojna światowa.